

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/30. szám
1999 augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Augusztus - gondolatok az örmény liturgiából

A liturgia, a szent áldozat bemutatása alkalmából megemlékezésében a pap a mennyieket is említi:

Megemlékezünk ebben a szent áldozatban a Szentséges Szűz Máriáról, az Isten Anyjáról, Keresztelő Szent Jánosról, Szent István első vértanúról, a mi szent atyáinkról: Világosító Szent Gergelyről és minden szentedről, és velük együtt kérünk Téged.

Hívek: Segíts minket Urunk, és irgalmazz nekünk!

A liturgia elején is megemlékezünk Máriáról és a szentek közbenjárásáról. Méltó megismételni ezt a legszentebb percekben, az utolsó vacsora szavainak elhangzása utáni időben. De itt a jelentősebb szenteket, köztük az örmények apostolát, Világosító Szent Gergelyt kiemelten.

dr. Sasvári László

VÁLASZ

Szerkesztőségünk útján jutott el P. Leszkovszky Pál O.P. levele id. Áján Gerő úrhoz, aki rendelkezésünkre bocsátotta a szöveghez mellékelt levelet is.

Örömmel közöljük mindkettőt.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzetek 1999. májusi számában közzé tettük Áján Gerő úr Leszkovszky Pál lelkésznek írott levelét (23-24 oldal). Emlékeztetőül a levél első sorai: "Zavarodottan állok a kérdés fölött! Kérem szíves tájékoztatását az ügyben, hogy mit jelent az, hogy 'Örmény egyház'? Az utóbbi időben felbukkant ez a téma!"

Akkor felkértünk mindenkit, elsősorban Leszkovszky Pál lelkészt a véleménynyilvánításra. Az Orlay-utcai templom körüli fejleményekről összeállítást közöltünk júniusi számunkban ("Mi van

az Orlay utcában?", 16-19 oldal), a témára tágabban kitekintő cikkrészletet vettünk át, illetve lapunk számára írt cikket közöltünk júliusban Fancsali G. János tollából ("...scripta manent", "Oldások és kötések", 16-23 oldal).

A címzett, id. Áján Gerő jóváhagyásával közöljük tehát ezúttal Leszkovszky lelkész levelét:

"Tisztelt Áján Úr! Kedves Testvérem!

Az örmény egyházra vonatkozó kérdését indokoltnak látom.

Válaszom az Araráttal együtt terjesztett Örmény Egyházi Hírlevél júliusi számában fog megjelenni. Szövegét addig is itt mellékelten megküldöm.

A jó Isten áldását kérem Önre és családjára. Adja meg mindannyiunknak a katolikus hithez való állhatatos hűség kegyelmét! Köszöntöm lelkipásztori szeretettel,
Budapest, 1999. július 19.

P. Leszkovszky Pál O. P."

Leszkovszky Pál lelkész írása az Ararát 1999. július 31-i számának "Örmény Egyházi Hírlevél" c. mellékletében betűről betűre a magánúton küldött szöveggel azonosan jelent meg. (Apró, formai különbség, hogy ott "Örmény Egyház" a címe, míg az Áján úrnak címzett példány - az "Örmény Egyház - ?" címet viseli.) Íme, a szöveg:

Mit jelent ez a kifejezés, mit értünk alatta? Ha pillanatnyilag nem foglalkozunk azzal, hogy mások vagy az állami törvények mit tekintenek egyháznak, nyilvánvaló, hogy az egyház - Krisztusnak, Isten emberré lett egyszülött Fiaának híveit összefogó szervezett közösség, amelyet maga Krisztus alapított és ő ruházott fel kegyelmet közvetítő és kormányzó szentségi hatalommal. Örmény - ez azt jelenti, hogy örményekből álló, tehát Krisztus Egyházának örmény része.

Tény azonban, hogy a kereszténység történelmének nagy csapása, botrányt okozó szégyene, a keresztények megosztottsága az örmény egyházat sem kerülte el. Örmény egyháznak nevezhető ma az ecsmiadzini katolikosz vezette örmény apostoli egyház, a libanoni (antiliászi) katolikosz vezetése alatt álló örmény apostoli egyház és az örmény katolikus egyház is.

Tehát ez a kifejezés, "örmény egyház", önmagában nem teljes meghatározás. Használható azonban, amikor a tárgyalt kérdés olyan téma körébe vág, amiben nincs eltérés a katolikus és az apostoli egyházak között, mint a történelem első századai, a kezdettől fogva tisztelt szentek, a liturgia, annak nyelve...

Lehelőség szerint azt kell keresnünk, ami összeköt és nem azt, ami elválaszt.

Ha azonban meghatározott szervezeti vagy hitvallást jelentő vallási kérdés merül fel, hozzá kell tennünk az "örmény egyház" általánosabb megjelöléséhez a meghatározást teljessé tevő fajlagos különbséget (differentia specifica-t). Esetünkben azt, hogy "katolikus". Az örmény katolikus egyházhoz tartozunk, de az örmény apostoli egyházakhoz tartozó hívek is keresztény örmény testvéreink. Az egyházak teljes egységének megvalósulásáig is keressük és ápoljuk velük az egységet, az ökumené szellemében és az Ökumenikus Direktórium irányelvei szerint, mint például a szentségek kiszolgáltatása tekintetében. De a szabatos fogalmak mellőzése, a zavar ezt nem mozdítja elő.

P. Leszkovszky Pál O. P.

Továbbra is várjuk a témával kapcsolatos véleményeket, hozzászólásokat. (Részben a témakörrel kapcsolatos a jelen számunk mellékleteként Olvasóink rendelkezésére bocsátott "Nyilatkozat" is. Nincs bennünk vallási-felekezeti indulat, ám az Orlay utcában, az Örmény Katolikus Lelkészség kereteiben, az épületben, amelyet magyarörmény elődeink hoztak létre, korábban az ország magyarörmény közösségének élete zajlott. Meggyőződésünk, hogy ott helye van mindenkinek, az újabban jötteknek is. De legalább annyira helye van a többségi magyarörményeknek! Nem jó, ha egyház- és cégalapítások révén suba alatt "átalakul" az egész és sokak helyett egy szűk kör "rátészi a kezét" arra, ami nem az övé. Lásd 19. oldal)

Az EÖGYKE elnökének, dr. Issekutz Saroltának beszámolója
az 1999 július 31- augusztus 2-i ünnepekről

1849 - Fehéregyháza - 1999

Sebesi Karen Attila, a Petőfi ünnepek kormánybiztosa személyes meghívására a magyar PEN Klub és az Írószövetség küldöttségével vehettem részt az ünnepeken.

Nemcsak magyarországi, hanem erdélyi, kárpátaljai, délvidéki, sőt, amerikai, svájci magyar, továbbá lengyel, francia, belga írók, költők és műfordítók társaságában tölthettem feledhetlen 4 napot.

Petőfi nemcsak költészetével, de halálával is megrengette a világot. Ennek 150. évfordulója a magyarság zarándokútja lett - és az egyik szónok szavaival élve vezeklés is azért, amit meg kellett volna tennünk, de nem tettünk.

"Kis csíksomlyói búcsú" volt ez, résztvevőjeként büszke voltam a majd 250 koszorúzó állami, társadalmi, egyházi szervezetre, magánszemélyre, amelyek és akik fontosnak tartották, hogy Fehéregyházára menjenek és önvizsgálatot tartsanak: megtettünk-e mindent?

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is fontosnak tartotta, hogy jelen legyen és koszorút helyezzen a világszabadságért küzdő Petőfi emlékművénel. Nemcsak a körzetben élő magyar nemzetrészeink veszélyeztetettsége okán, hanem azért, mert élete és halála máig példaértékű: nemzetünk, nyelvünk, kultúránk és hagyományaink megőrzéséért vívott bátor, nyílt erkölcsi alapokra támaszkodó helytállása most igazán időszerű.

Nem feledhető.

Nekem ezt is jelenti Petőfi - és az óriási tömeget látva: másnak is. A könnyes szemmel, de felszabadultan elénekelt Himnusz, Székely Himnusz és a Szózat néhány percre feledtette a még mindig megoldatlan, de remélhetőleg megoldható - általunk nem feladható - problémákat.

Mellettem egy nagyszerű hangú férfi énekelt, messzehangzóan, erősen. Másik oldalt egy újvidéki költő-házaspár mely úttörő munkát végzett a kisebbségben élő nemzetiségek jogainak elismerése és biztosítása érdekében - küszködött sírással szent énekeink hallatán, rövid időre békét találva a háború borzalmai után.

Ott és akkor ugyanis az volt a fontos, hogy együtt vagyunk és egyet akarunk: hogy máskor is háborítatlanul emlékezhessünk és emlékeztessünk, ünnepeljünk. Hogy ez a kis nemzet hétköznapi is békében élhessen.

Felejthetetlen emlék a Székelykeresztúri Múzeum nagytermében tartott nemzetközi irodalmi est, amint a marosvásárhelyi Kultúrpalotában tartott (írók-költők-műfordítók) kerekasztal-beszélgetése is az, melyet a moldvai Bakóból érkezett csángó gyermekkórus műsora nyitott meg. Népviseletbe öltözött, tiszta tekintetű leánykák énekeltek népdalokat az archaikus nyelven; a csángó himnusz megrendítő volt.

Ez újabb lelkiismeret-vizsgálatra készítetett: megteszünk-e, megtettünk-e mindent értük? Önmagunkért?

A "zarándokút" során megszámlálhatatlan régi és új ismerős kapcsolat élt, elevenedett, frissült és született.

Kitüntetés volt számomra Hámori Csaba (Nemzeti Kulturális Örökség minisztere), Markó Béla RMDSZ szövetségi elnök, Kincses Előd megnyilatkozása. Sütő András, Kányádi Sándor, Pomogáts Béla (az Írószövetség elnöke), Hubay Miklós (a magyar PEN Klub elnöke), Lászlóffy Aladár, Kántor Lajos és még sokan mások, régi és új ismerősök ismerkedtek velünk, magyarörményekkel, ezúttal is. Kiadványainkat, könyveinket több helyre is eljuttattam, így a marosvásárhelyi Teleki Tékába, amely által - biztosítva a rendszeres utánpótlást - kutathatóvá válik a magyarörménység kultúrája, múltban és jelenben betöltött szerepe.

"Kelj fel és járj, Petőfi Sándor!" mondta Tökés László püspök a kiskunfélegyházi Közgyűlés által adományozott, új Petőfi-szobor megáldásakor.

Szívből köszönöm, Petőfi Sándor! Én már tanulom a járást, csak egy kicsit göröngyös az út.

dr. Issekutz Sarolta

Híradó

Júliusi számunk Híradó c. rovatában, a lap 9. oldalán *Karácsony Ernő* kiállításának megnyitásával kapcsolatban tévesen írtuk a művész nevét Jánosnak. Tőle és olvasóinktól elnézést kérünk.

(Karácsony Ernő kiállításáról Benedek Katalin megnyitó beszédét lapunk jelen számának 6. oldalán közöljük.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület ezúton mond köszönetet **Uzoni Temesváry Jánosné Gerlóczy Mariette** asszonynak nagylelkű adományáért, amellyel valamely kisnyugdíjas erdélyi körutazásának költségeihez járult hozzá.

Köszönetet mondunk a budapesti XIII. **Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak** az EÖGYKE számára nyújtott 130.980.- forintos, nagylelkű támogatásért.

Minden klubtagunknak hálás köszönettel tartozunk, akik júliusi találkozókon jelen voltak és a Petőfi-napokkal kapcsolatosan Fehéregyháza rendezvényei javára adakoztak. A Magyarok Házában 1999. július 15-én megtartott esten *Sebesi Karen Attila*, az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének Művelődési és Egyházi ügyvezető alelnöke (Kolozsvár) tartott előadást (ennek szövegét lapunk 20. oldalán közöljük). Az esten közreműködött *Kazatsay Irén* pódium-énekművész. A helyben folytatott gyűjtés eredményeként 15.600.- Ft gyűlt össze.

Fehéregyházán (valamint Segesváron és Marosvásárhelyt) 1999. július 30. és augusztus 1. között a fehéregyházi Petőfi Sándor Művelődési Egyesület, és a Romániai Magyar Demokrata Szövetség ügyvezető elnökségének szervezésében (a kiskunfélegyházi Petőfi Emlékbizottság, a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum, a Magyar PEN Központ, a Romániai Magyar PEN Központ és a Romániai PEN Központ társszervezésében) a költő halálának 150-ik évfordulója alkalmából megemlékezést, koszorúzást, irodalmi találkozót, Petőfi-bált és ökumenikus istentiszteletet tartottak.

Mint a napi sajtó már hírül adta, jelen volt magyar részről Hámori József kulturális és Martonyi János külügyminiszter, a román kormányt Eckstein Kovács Péter kisebbségügyi miniszter képviselte (beszédet tartott), Ion Caramitru román kulturális miniszter üzenetét pedig Kelemen Hunor államtitkár adta át.

A Petőfi-emlékműnél tartott ünnepségen az EÖGYKE nevében Issekutz Sarolta elnök helyezte el a koszorút Fehéregyházán.

A rendezvényt támogatta a bukaresti Művelődési Minisztérium, a budapesti Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a bukaresti Kisebbségvédelmi Hivatal, a román kormány Kisebbségvédelmi Tanácsa, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület és a Magyar Kultúra Alapítvány. (Az EÖGYKE elnökének beszámolóját lásd lapunk 3. oldalán.)

A **szamosújvári Örmény Katolikus Székesegyház orgonájának** helyreállítási költségeihez már csak kb. 500 DM hiányzik. Kérjük, aki teheti, járuljon hozzá a munkálatok költségeihez, hogy mielőbb megszólalhasson műemlék orgonánk. Az Erdélyi Örmény Gyökök Kulturális Egyesület vállalja a céladományok eljuttatását, amelyek postai úton az egyesület címén, vagy székhelyén személyesen, forintban is befizethetők. Az adományozók nevét közölni fogjuk.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért.

Benedek Katalin **Vergődik a lélek...**

(Elhangzott Karácsony Ernő kiállításának megnyitóján a Független Kisgazdapárt székházában, 1999. június 15-én)

Karácsony Ernő erdélyi magyarörmény származású képzőművész, a müncheni, majd nagybányai iskola mesterének, *Hollósy Simonnak* fajtájából való.

A 29. önálló tárlatát bemutató székelyudvarhelyi alkotó fiatal kora ellenére termékeny és gazdag pályaszakaszt tett meg.

Hollósy Simon nevét említettem, nemcsak az örmény gyökök okán, de a Nagybányához fűződő, fűzhető szálak is rokonságot teremtenek a két művész között.

Karácsony Ernő a bányavároskához kötődő festődinasztiából származik. Szinte genetikusan, zsigereiben érzi a közvetlen természeti élményt. Szemléletében, festésmódjában nem Nagybánya-epigon, ő egy más kor gyermeke. Egyéni stílusa van.

Kanyarodjunk vissza néhány gondolat erejéig a múlt század végi, s e század eleji festőkolónia célkitűzéseire, újításaihoz: a valóságos ég alatt, a zöldellő dombok között, a nyári napfényben mindenkinek magának kellett kialakítania a tájhoz való viszonyát.

De idézzük Hollósy Simont magát: "Künn a szabad ég alatt egy tájképben, a vonal mint test megértése, a szín, a távlat. Ilyen iskola minden embert egyenként, egyénileg fejleszt, nemcsak kivitelben, de nézni-látni tanít a szó legszorosabb értelmében szellemileg is."

Karácsony Ernő alanyi művész. Annyira ráfelelnek tájai az akár lírai dalokat, akár komor balladákat idéző sorokra. Alanyiségéhez tartozik az Univerzum, termőfölddel, növényekkel, fákkal. Elsősorban fái tolmácsolják lelkiállapotát, mely nem derűs. Ezek a teremtmények büszkén törnek az ég felé, olykor feszületben végződnek, megtörnek, hajladoznak - akárcsak alkotójuk. Ahogyan a vihar tépi őket, ahogy a nap rájuk süt. Összemosódnak egymással és ebben az egyesülésben ábrázoljuk is jelen van. Felfelé felhők, párák, ködök baljóslatú gomolygásában folytatódik a látvány. Nincs éles határ ég és föld között, a valóság és az álom között sem.

A természet fájdalomtól vonagló arcot ölt, szél süvít a kínban tekeredő formákban. De néha, pillanatokra becsillan a fény. Ettől elviselhető.

Fenyők adják elő drámájukat, velük azonosul a fenyő-lelkű művész.

Nyugtalanság, állandó mozgás a képeken.

A tájfestő a természetből átértelmezett, szinte végtelenített formákkal jeleníti meg *Erdei szirénjeit*, csakúgy mint az *Álmod* és a kusza *Ébredést. Életút* című műve a szövevényes, kusza, jövő-menő élet pikurális megfogalmazása. A *Gyilkos tó* fatörzsei képtelenek eltávozni a táj lidérces fogságából.

A *Hargita* vulkáni hangulatot áraszt. A *Zetelaki gát* csaknem történelem, minden festőisége ellenére is felidézi a Ceausescu-kor borzalmait. A realitástól élesen elhatárolja ezeket a józan, egyszerű fehér keret. Csak a rájuk futó egyenes vonal tónusa utal harmonikusan a belül dúló háborgásra, nagyszerű megoldást kínálva a valóság és a látomás elválasztásához.

Vergődik a lélek, de az ecset szakmai tökélyvel alkalmazza technikáit. Reméljük, hogy hamarosan a tájfestő Karácsony Ernő után a portréfestővel is megismerkedhetünk.

Emlékezzünk 1848/49 hőseire

Utánnnyomás: Szamosújvári Napló 1912. január 14.

Hermán János emlékiratai

Előző számunkban közzeltük Hermán János emlékiratainak első részét. Ezúttal a második, befejező rész következik.

Este a huszárok megabrakoltak, vigyázzván, hogy észre ne vegyék a készülődést. Háromnegyed nyolckor már lovon volt a huszárság, néhányan a kapitányi lakra mentek, ott az éles töltéseket kivették és kiosztották, kinek mennyi kellett. Volt egy-két legény csizma nélkül, azt is vettek tehát

ki, de egyebet nem, pedig mindig minden embernek két új mundurja volt benn, a rajtok levő pedig rongyos volt.

Ekkor érkezett az összeesküdtekhez *Zsurmay*, ki a Vilmos huszárezredben régebben 18 évet szolgált, 1846-ban a lengyel forradalom kiütésekor mint hadnagy ment el onnan. *Zsurmay* ajánlkozott a huszároknak, hogy elmegy velőük, csak lovat adjanak alá. A huszárok nagy örömmel fogadták, mert az előbb említett kapitány küldte, de különben is ismerték.

Végre tehát huszáraink elindultak a rokonszenvező lengyelek őszinte szerencse-kívánatai közt. De alig értek ki a városból, egészen más irányt vettek, nem azt, mely hazafelé vitt. Ez *Zsurmay* terve volt, kit a huszárok vezérökül felkérve, ő beleegyezett, kimondván azonban hogy ne higjenek neki vakon, hanem ha olyat látnának, a mi előttük feltűnik, szólítsák meg érte, vonják kérdőre és mindig vigyázzanak rá.

Zsurmay terve szerint tehát huszáraink a hosszabb irányban indultak el és a következő megmutatta, hogy ez így volt jobban, bár sokat szenvedtek miatta. Öt ember oda is veszett az intézkedés következtében, négy, a ki ordinanc poszton volt, egy pedig, *Hegedűs* nevezetű, ki ezt a négyet haza híni ment.

A menekvők százharmincan voltak és tizenhét vezetéket lovat vittek magokkal, mire legtöbb szükségök lehetett. Az első stáción *Zsurmay* tudtul adta, hogy az ottani földesuraságot akarja meglátogatni, nem bánja, ha néhány ember vele oda elmegy. Annálfogva *Hermán* hat emberrel elkísérte a kastélyba, mely mintegy negyedóránnyira feküdt a falutól. Nagyszerű kastély volt az, s ez alkalommal egészen kivilágítva és benne sok úri vendég, kik a huszárokat, hallván, hogy Magyarországra indultak, nagyon szívesen fogadták. Itt *Zsurmay* marsrutát kapott, mely szerint minden földesúr tartozott a menekvőknek minden szükségleteket kiszolgáltatni, számítva arra, hogy Magyarország ezeket megtérítendő. Intézkedés tétel, hogy minden állomáson gondoskodva legyen rólok s hogy útmutatót adjanak melléjük.

Egyszer éjjel tájban egy halastóhoz értek menekvőink, melynek gátja a sok esőtől s vízáradástól tökéletesen megromlott volt; úgy hogy alig ment át 15 ló: végképp járhatatlanná vált. Többen beszakadtak s bele süllyedtek, mire elhoztak egy kaput, de ez fehérségénél fogva a fekete földön éjszaka nagyon feltűnve, a lovak pedig a sok beleszakadások következtében úgy meg lévén ijedve, sehogy sem akartak keresztül menni, - tehát egyenkint kellett száz lónál többet kézen keresztül vezetni.

Volt pedig e gát legalább 70-80 lépés hosszú s némely lóval negyedóraig is tartott a vesződés. Az éjjeli őr, ki nagy rúddal járt a faluban, rúdját a lovakon darabokra törte hatalmas ütlegei következtében, a huszárokat össze vissza rángatták és sárba tiporták a lovak.

E küzdés tovább tartott 3 óránál, úgyannyira, hogy *Zsurmay* béketűrését vesztve nem akarta végét várni és azt mondá: a ki átjött, jöjjön, a ki pedig túl van a gáton, az maradjon el s vesszen ott. *Böszörményi Dani*, volt sárospataki deák, igen jó katona hozta e nyilatkozatot; - de *Hermán* őt a sor elébe állította s meghagyta, hogy amelyik indulni akar, löje főbe.

Reggel egy nagy kastélyhoz értek, fél óráig ettek, mert minden embernek volt zabja, de sok szénát is hozott magával, - a legénység pedig ezalatt pálincázott.

Ezalatt egy fiatal lengyel fiú jött hozzájuk s arra kérte őket, hogy adjanak neki lovat, mert

szeretne velők menni.

Úgy is lett, lovat kapott és eljött Magyarországra.

Innen keresztül-kasul mentek, a merre biztosabb volt. Délután mintegy 4 óra tájban mentek el Trembovla mellett; jobbra esett e város egy völgyben, de a huszárok elkerülték. Éjszakára egy nagy faluba értek. A korcsma a falu közepén állott. Ott letelepedtek, de a lovak annyira fáradtak és kiéhezettek voltak már, hogy csak összerogytak; sok ló nem is evett a fáradtság miatt, mert ehhez nem voltak szokva, sőt ekkor már több ki is dült.

A legénység is egészen oda volt már, különösen az álmatlanságot annyira nem bírták, hogy sokan a ló mellett aludtak el. Az ottani földesúr húst főzetett számukra.

Itt Hermán élete nagy veszélyben forgott. Egy legényke, ki nappal el akart egy csárdánál maradni, mit azonban Hermán nem engedett meg, haragjában, míg aludt, agyon akarta löni, - de néhányan ezt észrevévén, megfogták s már most őt akarták föbe löni, de ezt meg Hermán nem engedte. Nagyon is megbánta szándékát a fickó. Büntetésül elkergették ló nélkül.

Még akkor éjszaka tovább mentek. Reggel felé, mikor még sötét és nagyon ködös volt, az arriere gárda jött előre jelenteni, hogy trombita-szót hall, mintha utánuk jönnének.

Erre Hermán hat emberrel visszament a dolognak utána járni; Zsurmay pedig ezalatt a svadront sorba állította. Mikor meglátták, hogy csakugyan katonaság megy utánuk, de a köd miatt annak minőségét nem lehetett kivenni, Hermán rájok kiáltott; de azok meg nem álltak, hanem folyvást jöttek szembe, míg csak lövéssel nem fenyegették. Ekkor Hermánt nevééről szólították, mert megismerte *Rác*z, a ki a fél svadronnal utánuk jött Trembovlából. Fehér köpenyegben lévén, úgy néztek ki, mint a svalizsérok. Nagyon megörültek a szerencsétlen menekvők egymásnak, csak Zsurmay nem szerette, mondván: "eddig is sok baj volt, most még több lesz." - Ekkor 7 cugot formáltak és voltak összesen 175-en.

Délután egy városba értek. Hosszú volt az s a közepén víz folyt. A mint a város végére értek, felszedték előttök a hidat s a túlparton kaszákkal állták el útjokat. Ez egy orosz papnak volt a műve, mint huszáraink megtudták egy innen velők jött fiatal lengyel úrtól, valami Maklovsky nevezetűtől. Ennek szülei a víz túlsó partján voltak s nézték, mikor lóra ült s összetett kezekkel, sírva kérték, hogy ne menjen el, de ez mit sem használt, még csak el sem búcsúzott tőlök. Csatában bátor, jó katona volt; később a lengyel légióba állt. A világosi catastrofa után Törökországba ment.

Fel volt tehát a híd szedve. A kaszások ugyan nem sokan voltak és nem is félték tőlök vitéz hazánkfiai, könnyen lelőhették volna, mit meg is akartak tenni, de Zsurmay nem engedte, mert minden bajt kerülni akart s inkább szörnyű nagyot kerültetett embereivel. Másnap az országútra tértek s 10 óra tájban egy nagy faluba. Vasárnap volt, letelepedtek a kertekben s neki vetkőztek, hogy mindent rendbe hozzanak, a lovakat megpatkolják, - mert volt náluk négy kovács, szerszámmal és volt minden huszárnál két patkó és 32 szeg, Fő cél volt tehát itt megpiheni, de a pihenés nem soká tartott. A bírónak meghagyták, hogy rendeljen ebédet minden házból,.. azonban a bíró nemsokára azzal a hírral jött vissza, hogy az emberek nem akarnak főzni s azt mondják, hogy a vendégek nem járnak igaz úton, különben bekvártélyozták magokat, mint szokás. Azonfölül jött oda néhány úr is azon hírral, hogy a parasztok rossz szándékban vannak. A huszárok ettől nem szeppentek ugyan meg, sőt elkeseredésökben tán nem is bántak volna egy kis csetepatét, de Zsurmay nem engedte, mert minden áron kerülni akarta a zürzavart.. Felszedték tehát a sátorfát s tovább mentek. Képzeltjük azt az istenhozzádot, mellyel e durva lelkű

lakosságtól elbúcsúztak.

Mintegy két óra táján egy kis városba értek, s a piacon frontba állottak. Ide sok úr jött, s meghítták menekülteinket a házakhoz, de nem volt megengedve, mert attól tartottak a vezetők, hogy majd nem tudják összeszedni embereinket. Hamarjában lovakat vasaltak. Egy lengyel úr levette kalapját, s abba a körülállóktól kéregetett pénzt, a mire ugyan a mieinknek nem volt szüksége, de a rokonszenv és jószívűség jól esett nekik és bátorítólag hatott rájuk. Egy darabig zeneszóval is kísérték őket.

A következő éjjeli állomás Colomea mellett volt egy faluban, az uraság udvarában; de nagy vigyázattal kellett oda menni, hogy a falubeliek észre ne vegyék. Azért tehát az egész falut megkerülték s a kastély hátulsó részén, hol sok gazdasági épületek volt, egy kapun egy huszár mászott be a földesúrnak hírt adandó, úgy jöttek azután a sövényt kibontani, mert erre soha sem szoktak jární. Itt igen szívesen fogadták a huszárokat. Egy fia volt akkor a háziúrnak Magyarországon, a Ferdinánd huszároknál főhadnagy. Ez a hely olyan közel volt a városhoz, hogy meghallották, mikor a takarodót verték, s a trombitaszót is meghallották. Egy batalion gyalogság és egy divisió lovasság feküdt benne. Az uraság nagyon félt, hogy észreveszik vendégeit, tehát maga kérte, hogy állítsanak ki strázsát vagy 30 embert, fejenkint egy tízest fizetett mindenkinek, - nem szeretné, úgymond, ha az udvarában fognák el a huszárokat. Ezek megvendégeltetvén, éjfél után tovább mentek.

Azután nagyon lassan haladtak, holmi rossz mellékutakon, a hol vagy hidak nem voltak, vagy ha voltak is, leszakadtak alattunk. Sok posvány volt, s azok miatt is nagyot kellett kerülni.

Későn délután egy nagy faluba értek, hol Zsurmay elment az urasághoz. Soká ott maradván, azt hitték, hogy itt maradnak éjszakára, mert a lovak ismét kidültek s elmaradtak az úton. El lehet gondolni, mennyire el voltak fáradva és enni valót itt sem kaptak; mégis, mikor Zsurmay visszajött, mindjárt elindította a csapatot. Zúgolódtak, mert lehetetlenségnek hitték, hogy lovaik még tovább bírjanak menni. Egyszer csak trappot parancsolt, mi miatt még jobban káromkodtak, hogy már egészen tönkre teszi a lovakat. Ezek az elfáradt s kicsigázott lovak, melyekben már élet is alig látszott, elkezdtek kocogni, egyik a másiktól tüzet kapott s egy egész óra járásnyira mentek így, a Nyisztra vízig.

Ekkor már egészen este volt, a lovak annyira izzadtak, hogy azt hitték a huszárok, ha most vízbe kel menniök, azonnal vége lesz valamennyinek; de azért mégis csak bele kellett menni a széles, sebes vízbe. Hermán és Böszörményi indultak legelőször, mindketten jó úszók. Szerencsésen átúszattak, egy ember sem veszett bele, sőt, annyira megfrissültek a lovak a hideg fürdőtől és friss italtól, mintha az nap nem is lettek volna úton. Ekkor elmondta Zsurmay, hogy itt fogták el az első svadront ezelőtt harmadnappal, mivel a vízen nem mertek keresztül úsztatni.

Már egy nagy bajon túl voltak tehát. Még a gránicz volt hátra. Itt a víz mentében haladtak, hogy a lódobogás ne hallassék, mivel köröskörül katonaság feküdt. Egyszer egy rétbe értek, egy nagy szénakazalnál megétették, ruháikat a víztől kifacsarták s öröket állítottak ki, hogy véletlenül meg ne támadtassanak. Egy óra múlva aztán tovább mentek.

Ez úton mindenkinek volt elég baja; ha hídra értek, többnyire vagy ember, vagy ló beleszakadt. Most már mindig hegyek közt járt az út, oly mély árkokba néztek le a hidakról, hogy az ember borzadózott bele nézni, mégis ritkán történt nagy baj.

Egyszer egy meredek hegy oldalán mentek keresztül, a lovakat eleresztették, úgy jöttek utánuk, mert ily hegyeken mindig gyalog jártak. Nagyon nyaktörő hely volt az. Legrosszabb dolga volt az

avangárdának, mert ennek nem volt szabad aludnia, míg az utója mind aludt a lovon.

Egyszer reggel egy nagy völgyben fekvő faluba értek. A földesúr szívesen látta őket. Egy kertbe telepedtek le és itt pihentek egész nap, mert legjobb lovaik kidültek, patkóik a göröngyös úton lehullván, elmaradtak, körmeik eltöredeztek és így nem bírtak menni, sőt, ha lefeküdtek, fel nem tudtak kelni, minek láttára sírva fakadt a legkeményebb szívű huszár is, hogy lovát ott kellett hagynia. Öt nagy üst mamaligát főztek kukorica lisztből, egy pár nagy hordó brinzát hoztak, szalonnát, kolbászt, minden ember számára egy füstölt kecske combot, s több ilyesmit. Alig várták, hogy megosztozhassanak rajta, mikor a mamaligát meghozták, köpenyegét terítettek le, mintegy hetet, minden cug számára egyet, a mamaligát elosztották hét egyenlő részre, - s a mint e dologban legjobban foglalatokodnék a sok éhes ember, egyszerre alármot fújnak s lóra kellett ülni.

Eleinte azt gondolták, hogy csak tréfálnak, de igaz volt az, s nem tréfa. Az út egy hegynek nyúlt fel, azon az úton tehát látták a gyalogságot, hogy állította fel magát előttök. Erre mindenki lóra ugrott, a melyiknek köpönyegén volt a mamaliga, gallérjánál fogva azt felkapta, s a drága csemegéből, a ki hamarjában hozzáférhetett, csákóját telenyomta, míg szét nem gázolták. Némelyik már lovon ült, s a kecskecombot úgy szedte fel, karddal a földről.

Hanem hiszen neki is mentek volna akkori jó kedvükben akárminek, nemhogy a gyalogság elől kitérjenek, nem is lett volna Zsurmaynak tanácsos sokat beszélni, el kellett hallgatnia, de ő csak folytatta útját elől, nem törődve semmivel. Találkoztak egy emberrel, ki azt mondta, hogy lehetetlen erre menni, mert éhen is meghalnak, falut nem találnak, és a hegyekben elvesznek. A következőzés bebizonyította, hogy nem hiába beszélt.

Vezető mindig volt, utoljára kettő is. Egy délben egy havas tetejére értek; itt találtak egy rossz pásztorkunyhót és egy boglya szénát, azt megvették, de víz kevés volt, s a lovakat nem tudták megitatni. Valamelyik huszár ráakadt egy verem burgundia répára, és vettek két hordó juhtejet; egyéb nem volt kapható, ezt az egész közt elosztották, minden emberre került egy meszelyes pohárral; a kenyeret Burgundia répa pótolta.

Ismét tovább mentek, egy hegyről le, a másikra fel, s ez így tartott késő estig. Lenn széna nem volt, a hegyen pedig vizet nem leltek, s így becsületesen étetni nem lehetett. Késő este egy nagy hegyről értek le, de csak annyi térség volt, hogy egy kis patak folyhatott, így ismét felfelé kellett menniök egy meredek hegyre. Ekkor már nagyon zúgolódtak. Zsunay szüntelen elől ment, mert nem látta hátul a bajt. Minduntalan elmaradt hátul egy ember, ha szólították, csak azzal válaszolt, hogy "akár itt halok meg, akár tovább, úgy sem bírom sem én, sem lovam."

Már ekkor annyira el voltak széljeledve, hogy az eleje legalább 4 órával előbbre volt, mint a hátulja. Senki sem tartott most már elfogatástól, mert tudták, hogy itt senki nem keres huszárt. Ez irtózatossá tette a hegyeseket, mióta Isten megteremtette, bizonyára csak most fordult meg először. Egymásután maradoztak el az emberek, némelyik kétségbeesésben meghalni, mások egy oázist keresni e rengetegben, hol magok megpihenjenek, lovaik egy kis erőt szedjenek magokba. A csapatot csak kurjongatás, lövöldözés és nagy tüzek tartották már össze.

Okt. 27-én, irtózatossá utazás után végre összeszedelődöztek, s mindent lehetőleg rendbe hozván, elindultak. Nincs az a toll, mely a legénység kimerültségét leírni képes volna, - de nincs az az elme sem, mely azt az örömet elképzelhetné, melyet akkor éreztek, mikor a hegyről leérkezvén, egy embertől oroszul kérdezték az utat, s az magyarul felelt.

Itthon voltak, fél órányira Fajnáttól.

Hogy azután mi történt: úgyis mindenki tudja. Az osztrák Mannzucht alatt nem törpült el honfitársaink lelke, a sanyarúság nem vette el az erőt karjaikból.

Vitézül harcoltak a szabadság védelmében, s méltókká tették magokat, hogy a legdicsebb magyar néven: honvédeknek neveztesselek.

A szövegben (az első és második részben) előforduló néhány kifejezés magyarázata: **Brinza** - juhtúró (Ballagi Mór 1867-es Magyar Szótára szerint: breznóbányai túró), nyugatabbra (cseh nyelvterületen) a "brynza" juhtúrót jelent, míg a "brynda" nyomorúságot, a lengyeleknél a "bryndza" mindkettőt... keleten, ukrán-szlovák-ruszinromán nyelvterületen már csak "juhtúró" a jelentése; **Burgundia répa** - cukorrépa; Colomea - Kolomyja lengyel (ma ukrán) falu a Prut mentén; - **Faszolás** (Fassen) vételezés, ellátmány, ruházat, eszköz felvétele; - **Lénung** (lehnung) - fizetség, zsold (egyébként a mai magyar szlengben ez a "lé"); - **Mamaliga** - kukoricadara; **Mannzucht** - mannszucht (hadi, seregbeli fenytés); **Nyisztra vize** - a Dnyesztr folyó (ukránul: Dnyisztra); - **Ordinanc** (ordonanz) - eredetileg a parancs végrehajtását végző tiszt, altiszt; Stockház - (Stockhaus) fogda; **Svadron** az osztrák hadseregben 1-2 századnak megfelelő lovassági egység; **Svalizsér** - a huszárság mellé szervezett osztrák könnyűlovasság; **Tarnopol** - ma: Tyernopol, ukrainai város a Szeret partján; **Trembovla** - (egykor lengyel) ma Ukrajna, Tyerebovla, Tarnopoltól délre fekvő helység; a Gniezna patak és a Szeret folyó találkozása közelében.

Emlékezzünk 1848/49 örmény hőseire!

A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (lapunkban is közzétett) pályázatának díjazott tanulmánya - a szerzők munkáját kis rövidítésekkel, folytatásban közöljük):

Nyéki Tamás - Tóth K. József

Az 1848-1849-es események magyarörmény szereplői

A 150 évvel ezelőtti események a hazai örménység és magyarság együttes cselekvésének szép példáit mutatják. Az örmények számarányukat messze meghaladva támogatták a forradalom ügyét, a hazai nemzetiségek közül páratlanul egységesen. Gróf Teleki Sándor író, ki honvédezedesként maga is résztvett az eseményekben, így ír "Emlékeim" című művében. (Idézi Bányai Elemér: Örmény anekdoták I. 186.0.): "Szeretem az örmény nemzetet, mert szívvel, lélekkel magyar; rajong e földért és szereti e hazát; minden nemzetiségek közt az egyedüli, mely él velünk, s halna érettünk; szorgalmas és takarékos, vállalkozó, vendégszerető nép, - pártfogója irodalmunknak, művészetünknek, bátor katona. Szabadságharcunk történetében ott állnak Kiss Ernő, Czetz János, Gorove Antal, Hankovich György és még hányan; - az 1848-49-iki erdélyi hadjáratban minden nemzetiségből került ellenünk kém, örmény egy sem. Bírunk közülük államférfiakat, magos hivatalnokokat, jeles írókat, nyelvünk az ő nyelvük, szokásaik a mi szokásaink nem tekintenek Erzerum fele s 'e földön nincsen számukra hely...' Sohasem fogom feledni azt a fogadtatást, melyben 1849 elején Szamosújvárt részesültünk."

Az örmények szerepe a szabadságharcban

A század közepén mintegy 12-15 ezerre tehetjük azoknak a számát, akik örmény identitással - anyanyelv, vallás, származás - rendelkeztek. A 48-as forradalom előtt 57 örmény család kapott illetve vásárolt nemességet (Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealógiája, 212. oldal}, akik a XIX. század közepére gyakorlatilag integrálódtak a magyar nemességbe. E családok tagjai életstílus és értékek tekintetében hasonlítottak a magyar nemességhez, családi kapcsolataik szintén ide kötötték őket. Az újonnan felálló magyar államapparátus, honvédelem teret nyújtott a tettekész örmények számára; bizonyíthatták, hogy ugyanúgy hazafiak, mint bárki más. A hazai örmények, mint lelkes neofiták tehát feltétlen őszinteséggel támogatták a magyar szabadságharcot. Ebben talán az is közrejátszott, hogy hagyományos kereskedelmi ellenfelük, az erdélyi szászság Habsburg-hű volt (Bona Gábor: Külföldiek és magyar nemzetiségiek a 48-as honvédségben, 23. o.) Az örménység először anyagilag nyújtott segítséget: a Kossuth-bankók kibocsájtásának fedezetére folyó adakozás alkalmával sok örmény pénztárca megnyílt. Az erdélyi országgyűlés örmény követői is támogatták az úniót Magyarországgal.

Részvétel a hadi eseményekben

Az örmény származásúak közül hetvennél is több tiszt harcolt az osztrákok ellen; köztük *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos* aradi vértanúk. Mintegy kétszáz fő pedig közkatonaként vett részt a harcokban. Feltűnő a tisztek arányszáma - azt bizonyítja, hogy a hazai örménység jelentős része a társadalom jól szituált rétegéhez tartozott.

Az aradi vértanúk mellett még egy főtsízt, *Czetz János* vett részt tábornokként a szabadságharcban. Életművük jól ismert, itt néhány kevesebbet emlegetett személy életútját említjük:

Lukács Dénes (1816-1868) pályáját a császári tüzérségnél kezdte, később a bécsi felső tüzériskola tanára is volt. 1848-ban csatlakozott a honvédséghez, augusztusban az Országos Nemzetőri Haditanács tüzérségi előadója lett. Pesten hadianyag-gyárat létesített, melyet később Nagyváradra kellett átköltöztetni. A honvéd tüzérség felállításában szerzett érdemei elismerésül 1849 januárjában ezredessé léptették elő, s a tüzérség országos főparancsnoka lett. A fegyverletétel után halálra ítélték, majd ezt 16 évi várfogságra enyhítették. Börtönében földgömböket készített, 1856-ban amnesztiával szabadult és nádudvari rokonaihoz költözött.

Gattáji Gorove Antal (1822-1881) jogi végzettséggel jelentkezett a 3. honvéd zászlóaljba. A Délvidéken harcolt, Damjanich hadtestében küzdött végig a szabadságharcot, oly sikerrel, hogy egyszerű honvédből őrnaggyá lett. A világosi fegyverletétel után az osztrák hadseregbe sorozták, ahol 1858-ig szolgált. A kiegyezés után a magyar királyi honvédségbe került, ezredesként ment nyugdíjba.

Hankovich György (meghalt 1883-ban) a jogi egyetem elvégzése után köztisztviselő volt Bihar megyében, ahol 1848-ban nemzetőr százados lett. Ősszel a déli hadszíntéren harcolt, majd Vetter tábornok parancsértisztje lett, és rokoni kapcsolatai révén közvetített a szerb demokrata Sztratimirovics felé. Vetter távozása után Görgei törzsének főintendánsa, majd a VII. hadtest hadbiztosa a fegyverletételig. Néhány évig börtönben raboskodott, uradalmi jószágigazgatóként halt meg Kolozs megyében.

Örmények a háttérben: politikai, gazdasági és egyéb szerepvállalás

A reformkori közéletben már ott találunk néhány örmény származásút, mint például *Gorove Istvánt* (1819-1881), aki cikket írt a Pesti Hírlapba, 1846-ban Kossuthot követte a Védegylet igazgatói székében. Temes megye követévé választották 1848-ban, Debrecenben az országgyűlés jegyzője volt, s részt vett a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásában. A szabadságharc után

emigrált, s itthon távollétében (azaz "in effigie") felakasztották. 1857-ben amnesztiát kapott, hazatérte után miniszter lett az Andrássy-kormányban.

Lukács György (1822-1892) Beöthy Ödön bihari követ mellett volt gyakorlaton az 1839-es országgyűlésen, s a Pesti Hírlapba ő is írt cikkeket. Az első felelős magyar kormányban Szemere miniszteri titkára és a Honvédelmi Bizottmány előadója. A Bach-korszak után Nagyvárad polgármestere, majd képviselője, később a Tisza-kormány belügyminisztériumában dolgozott.

Gajzágó Salamon (1830-1902) Széchenyi Istvánnál volt patvarista, (jogász gyakornok), majd a márciusi ifjak között, 1848 februárjában elkísérte az országgyűlés küldöttségét Bécsbe. Később honvéd lett és rövid ideig Königsgrätzben raboskodott. 1863 után többször képviselte az országgyűléseken Szamosújvárt. Számítalan közéleti tisztséget töltött be, 1870-től az Állami Számvevőszék első elnöke, 1893-ban főrendiházi taggá nevezték ki.

Az 1848-ban megválasztott parlamenti képviselők között 7 örményről van tudomásunk; az eddig említett Gorove mellett többek között *Simay Gergely* (1823-1907), aki az előző ciklusban már részt vett követi írnokként, s Szamosújvár követeként ő volt az országgyűlés legifjabb tagja. 1861 után többször Szamosújvár polgármesterévé, és képviselőjévé választották. *Dániel Pál* (1822-1895) Torontál vármegye követe volt, és körjegyzőként működött. Követte a kormányt Debrecenbe, s ezért a bukás után rövid időre börtönben ült. 1861-től egészen haláláig ismét Zichyfalva képviselője a parlamentben. *Lukács Sándor* (1822-1854) radikális márciusi ifjúként választották meg Győr képviselőjének 1848-ban, majd Kossuth bizalmi embereként a város kormánybiztosa lett. Jelentős hadseregszervezői tevékenységet végzett, és a következő év januárjától a honvédsereg felszerelési kormánybiztosa lett. E minőségében még e hónapban Nagyváradra telepítette az Országos Ruházati Bizottmányt. Emberfeletti munkával biztosította annak munkáját, Pesten, Szegeden majd Aradon. A bukás után a halálos ítélet elől Amerikába, majd Franciaországba emigrált, ahol fiatalon, betegség következtében meghalt.

A felsoroltakon kívül örmény nemzetiségű képviselők voltak: *Korbuly Bogdán* (Szamosújvár), *Karácsony János* (Erzsébetváros), *Másvilági István* (Erzsébetváros).

Nemrégiben derített fényt *Száva Tibor Sándor* arra, hogy a bodvaji vashámor, ahol Gábor Áron első ágyúit öntötte, a síkszépvízi örmény *Zakariás Antal* (1789-1870) tulajdonában volt. (Száva Tibor Sándor: Családi ősök az 1848-as forradalomban)

Az 1848/49 évi események Erzsébetvárosban

Erzsébetváros fontos erdélyi útvonalon: Medgyes és Segesvár között helyezkedik el; ezért is kapták a helyet annak idején a kereskedelemmel foglalkozó örmények. A szomszédos vidékek lakói főleg szászok és románok; így, miután Erzsébetváros a magyarokat támogatta, többszöri csatározások, garázdálkodások színhelye, *Ávedik Lukács* (1847-1909) erzsébetvárosi pap és tanár a "Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája" (1896) című munkájában részletesen megemlékezik a városban és környékén történekről.

Amikor a városba érkezett a márciusi események híre, a polgárok hangos "Éljen a szabadság!" kiáltásokkal és cigányzenével ünnepeltek. Később a helyi laktanyát elhagyták a császári katonák és bevonult a városba az 1. székely határőr gyalogezred egyik százada. Ezen felbuzdulva a városban nemzetőrség alakult, melynek létszáma május 8-ra elérte a 130 főt. Az országgyűlési képviselő-választáson megújították Karácsony János és Másvilági István mandátumát. Júliusban kisebb csetepaték estek az Erzsébetvároson állomásozó székely katonaság és a szászok között, a

székelyek hamarosan elvonultak Háromszékre. Októberben a császáriak által feltüzelt román népfelkelők lefegyverezték a város nemzetőrségét. Bem erdélyi hadműveletei kezdetén, 1849 januárjában Szarvadi Lajos parancsnokságával magyar helyőrség került a városba, és néhány "gyanús" román egyént kivégeztek. A hadihelyzet a császáriaknak kedvezett, s amíg Bem Vízaknáig visszahúzódott, mindegy 1500 főnyi szász és román felkelő megostromolta a várost. Szarvadi ellenállt, majd visszavonult Medgyes felé, hogy az ott állomásozó, Szilágyi ezredes által vezetett honvédeket segítségül hívja. A lakók közül sokan elmenekültek, volt, akit a környéken lakó románok rejtettek el. Közben a Fabini parancsnoksága alatt álló osztrákpártiak bevonultak a városba és felgyújtásával fenyegetőztek, amennyiben egy óra alatt nem adnak át nekik 40.000 Ft hadisarcot. Medgyesről aznap délután 5 Vilmos huszár érkezett, akik rövid időre elűzték a megszállókat, ezek azonban visszatértek és "a felbőszült vezér parancsot adott a rablásra; ekkor a sorkatonaság éppúgy, mint a vidéki oláh és szász nép feltörte a boltokat, pincéket, lakóházakat... házakat gyűjtanak fel, embereket lönek meg." (Ávedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája, 200. o.)

Csakhamar megérkezett Szarvadi a medgyesi honvédséggel és elűzte a fosztogatókat. Néhány nap múlva újabb, ezúttal már 6.000 fős osztrák sereg támadta meg a várost, amely az ágyúzás következtében romos lett. Szarvadi elébe ment az ellenségnek (amely vélhetően Segesvár felől támadt), de a túlerő miatt Medgyes felé volt kénytelen menekülni, s vele tartott a városi előljároság és a polgárok nagy része is. A támadók ismét megsarolták és felprédálták Erzsébetvárost, elvitték többek közt a főtemplom kincseit. Nagyszeben március 9-iki elfoglalása előtt a magyar és osztrák csapatok többször átvonultak Erzsébetvároson, az utóbbiak behajtották az előző hadisarc hátramaradt részét.

Miután tartósan magyar kézre került a város, a lakók visszatértek és júniusban újraválasztották régi tisztviselőiket. A biztonság reményében Felső-Fehér megye falvaiból több nemes család is a városba költözött. Hamarosan orosz csapatok jelentek meg, mire a magyar őrsereg felbomlott. A beköltözött nemes családok tovább menekültek, az erzsébetvárosiak elrejtőztek. Az oroszok azonban kíméletesen viselkedtek, nem úgy az osztrákok, akik pénzt és ellátást követeltek, vagyonekobbzást és letartóztatásokat eszközöltek.

Július 31-én utoljára újra magyar kézre került a város, míg augusztus 7-én oroszok vonultak keresztül, akik élelmet kaptak, de raboltak is. Román és kozák martalócok érkeztek, Ávedik Lukács édesapját is véresre verték.

Erzsébetvárosból mintegy két tucat ember harcolt a magyar csapatokban. A bukás után kényszersorozás, fogság várt rájuk. A városi autonómiát az osztrák hatóságok eltörölték. A helyben lakó örmények ingatlanjaiban és ingóságaiban igen nagy kár keletkezett, az évszázadok alatt felhalmozott javak prédává lettek. Erzsébetváros soha nem nyerte vissza korábbi jelentőségét, s ebben valószínűleg a szabadságharc alatti pusztítás jócskán közrejátszott.

Szamosújvár 1848/49-ben

Szamosújvár Erzsébetvároshoz hasonlóan utak találkozásánál, Kolozsvár és Dés között fekszik. A lakók még az erzsébetvárosiaknál is nagyobb lelkesedéssel fogadták a forradalom hírért. Népgyűlést tartottak, amely a tizenkét pont követeléseivel egybehangzó feliratot küldött az erdélyi kormányzéknek.

Az országgyűlésbe küldendő követek választásakor ugyan nézeteltérés támadt a városhoz tartozó Kandia faluban lakókkal, ráadásul az egyik választott követet, *Sárosy Ferencet* (kinek testvére tisztként harcolt a szabadságharcban) szélütés érte; a helyére *Simay Gergelyt* választották, aki a

magyar országgyűlés legfiatalabb követe lett. A másik képviselő *Korbuly Bogdán* volt. A városi tanácsnál fontosabb szerepet töltött be ekkor a döntésekben a nagyobb létszámú, és tekintélyes elemeket tömörítő kereskedő társaság. Ennek ülésein tárgyalták meg a fontosabb dolgokat, *Gábrus Zachar* örmény polihisztor javaslatára kérelmezték az 1715-ben megszűnt önálló örmény katolikus püspökség visszaállítását. Augusztusban önkénteseket toboroztak a honvédseregbe.

1848 őszén Szamosújvárt is elérték a hadi események. *Urban* november 11-én Dés felől érkezett a városba; *Szongott Kristóf* így számol be az eseményekről: "két ágyúját a piacon a plébániai templomnak szegezte. 40 ezer Ft hadisarcot vetett ki a városra: Ha holnap reggel nem kapom meg a követelt összeget - lövetem a szép templomot" (*Szongott Kristóf A szamos-újvári csata*. In: *Arménia* 8. évf. 1894/5.sz. 156-161.0.) Az osztrákok végül 18 000 forintra mérsékelték követelésüket.

A magyar XI. honvédszászlóalj egységei Kolozsvár védelmében november 13-án Szamosújvár felé nyomultak előre. E hírre *Urban* a várost övező hegyekre vonta vissza csapatait. A magyarok bevonultak a városba, a császáriakkal két-órás tűzpárbajt vívtak, majd a honvédsereg visszavonult. *Urban* seregei visszatértek, de néhány deszkakerítés felgyújtásán és élelem rekvirálásán kívül egyéb kárt nem okozva tovább vonultak Kolozsvár felé. A "szamosújvári csatának" mindössze 3 áldozata volt, a város kórházi férőhelyeinek számát 50-ről 100-ra emelte, hogy a sebesült maroszléki székely katonákat ott ápolhassák. (*Balázs Bécsi Attila: Szamosújvár az 1848-as forradalomban*.) Emellett a város számos polgára harcolt a honvédseregben.

Az 1849. évi hadicselekmények, és a nagy riadalmat okozó "muszka" csapatok elkerülték a várost. Így Szamosújvár jóval szerencsésebb volt, mint Erzsébetváros.

A Bach korszakban a magyarörmények is részt vettek a passzív rezisztenciában, a dualizmus korában pedig bekerültek a politikai elitbe; igazolja ezt, hogy egy miniszterelnökünk (*Lukács László*) és több miniszterünk (*Gorove István, Lukács Béla, Dániel Ernő, Szilágyi Dezső, Lukács György*) erdélyi örmény származású volt.

(folytatjuk)

Harminc gyermek Siófokon

A Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat úgy döntött, hogy három, erdélyi örmények által alapított városból háromszor tíz örmény származású gyermek siófoki üdültetésének lehetőségét kezdeményezi a város képviselőtestületénél. Úgy láttuk, hogy jelenleg a gyermekek üdültetésén keresztül tudunk segíteni, segítő szándékot sugározni az adott, erdélyi települések örménysége felé. A területi önkormányzat február 25-i ülésén e kezdeményezés megvalósulása érdekében a költségekre 500 ezer forintot hagyott jóvá.

A gyermekeket kíséri és felügyeli turnusonként két pedagógus.

A részletek megbeszélése érdekében június 8-13 között Erdélyben jártam. Felkerestem szülővárosomat, Szamosújvárt, innen Gyergyószentmiklósba (Siófok testvérvárosába), majd Csíkszépvizre és Csíkszeredába látogattam. (Elutazásom előtt, Siófokon minden szükséges előkészületet megtettem.) Megfelelően előkészített érkezésem és a tájékozódás alapján mindenhol érdemben tudtam a helybeli testületek vezetőivel tárgyalni.

A gyermekek és kísérőik augusztus 2-12 között nyaralnak a Balaton fővárosában. Szándékunk szerint felejthetetlen, gazdag élményekkel fognak hazatérni. A napi programok forgatókönyvét

folyamatosan beszéljük meg. Ezek során már korábban kiderült, hogy az érkezők között igen sok szegény sorsú gyermek lesz. Testületi döntés értelmében 10-15 év közötti életkorú gyermekek küldését kértük - az ideutazást és hazatérést a gyergyószentmiklósi önkormányzat autóbusza biztosítja. A rendelkezésre álló összeg az emelkedett árak miatt igen szűkös mozgásteret enged a szervezőknek.

Tervezzük néhány rászoruló gyermek felöltöztetését is. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal 300 ezer forintos pályázatot írt ki táboroztatásra a különböző etnikumok számára - a mi pályázatunkat elutasították.

Jó lenne tudni, hogy a magyarországi örménység részére ennél fontosabb, támogatandó célra került-e pénz? Az bizonyos, hogy Siófok város vezetésének és polgárainak támogatását élvezzük ez ügyben. Előkészítő utamról a SIÓ-TV helyi adásában az elmúlt napokban számoltam be erdélyi körutamról.

id. Áján Gergely Gerő
a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke
1999. július 5.

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek** jókívánsága a fentiekhez: Isten segítse Siófok Várost, az ottani Örmény Kisebbségi Önkormányzatot és személy szerint Áján Gerő urat - reméljük, hogy lapunk megjelenésekor az erdélyi magyarörmény gyermekek üdüléséről már mint kedves, jól sikerült eseményről beszélhetnek.

**Nem
vallási-felekezeti indulat!**

Az Orlay utcában, az Örmény Katolikus Lelkészségen, (amely Róma fennhatósága, a bécsi Mechitarista Kongregáció lelkészeti felügyelete alatt működik), abban az épületben, amelyet magyarországi, magyar érzésű, örménykatolikus elődeink hoztak létre, az ország magyarörmény közösségének élete zajlott:

helye van mindenkinek, aki testvérként jön és elismeri a házigazda jogát; az újabban jötteknek is. (No, de a többségi, magyarörmény katolikusnak is!)

Tiltakozunk, hogy különféle egyház- és cégalapítások révén, (időnként gyanútlanok megtévesztésével), suba alatt "átalakuljon" az egész és sokunk helyett egy szűk kör rátegye a kezét arra, ami nem az övé.

Befogadunk - de otthonunkban mi magunk

**Otthon
akarunk
maradni!**

Kérjük, küldje el aláírásával ellátva a laphoz mellékelt Nyilatkozatot, amelynek kicsinyített másolatát alább közöljük.

Ne vágja ki! A mellékelt, nagyobb alakú Nyilatkozatot írja alá, esetleg fénymásolja! Azt küldje

be! Ez csak minta!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek 1999. augusztusi számának melléklete

Amennyiben Ön egyetért a következő nyilatkozattal, kérjük, írja alá (olvasható névvel, lakcímmel és személyi igazolvány-számmal, valamint hiteles aláírással és zárt borítékban küldje el az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület irodájába 1251. Budapest, Pf. 70.

Egy példányt többen is aláírhatnak, üres példányt fénymásolni is lehet. (kitöltött adatlap azonban már nem fénymásolható!) és csak ezt, (az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 1999 augusztusi számának 19. oldalán is szereplő) betű szerinti szöveget tekintjük érvényesnek.

Nyilatkozat !

Alulírott kijelentem, hogy erdélyi **örmény gyökerű magyar** vagyok, illetve az alábbiakkal egyetértek:

1. Örmény elődeim (örmény és magyar anyanyelvű) hagyatékát és hagyományait szellemi és anyagi értelemben egyaránt megőrizni kívánom.
2. Követelem, hogy a budapesti Örmény Katolikus templom (XI. kerület, Orlay utca 6.), a hozzá tartozó múzeum, könyvtár és levéltár, az itt magyarörmény elődeink által összegyűjtött (adományaikból létrehozott) anyagi és szellemi értékek, az örmény és magyar nyelvű dokumentáció - mint a magyar kultúra örmény eredetű része - nyilvánosan hozzáférhető, ellenőrzött legyen.
3. Követelem, hogy a budapesti Örmény Katolikus templom és tartozékai (korábban a többségében erdélyi származású magyarörménység szellemi-kulturális közösségének központja) e funkcióját a továbbiakban is betölthesse s az örmény katolikus egyház lelki gondozása mellett a régi hagyományoknak megfelelően, a magyar anyanyelvű magyarörmény közösség számára ismét működő, örmény kultúránkat és hagyományainkat ápoló közösségi helyé válhasson.
4. Kérem, hogy az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyei Hivatal és a Bécsi Mechitarista Kongregáció ügyünket, kérésünknek megfelelően, megnyugtatóan rendezze.
5. Jelen nyilatkozatom kizárólag a Esztergom-Budapesti Főegyházmegyei Hivatal, illetőleg a bécsi Mechitarista Kongregáció részére juttatható el. Nevem és adataim semmilyen más fórumon, illetve nyilvánosan nem használhatók.

Név	Lakcím	Személyi igazolvány száma	Aláírás

Magyar kultúra és egyház az ezredfordulón, Erdélyben

(elhangzott a Fővárosi Örmény Klub találkozásán, 1999. július 14-én)

Igen komoly és felelősségteljes kihívás a témakör körbejárása itt és most, néhány percben. Viszont közös múltunk, egyetemes kultúránk iránti, az összmagyarság célkitűzéseit figyelembe vevő szempontjaink felszólítanak - a csendes meditáláson kívül - a komoly odafigyelésre és körültekintő együttgondolkodásra. Azok a történelmi, kulturális összefonódások, melyek magyarságunkat jellemzik határon innen és túl, azok a tervszerűsített vagy egyszerűen ránkényszerített trianonok, amelyekhez lelkünk, szívünk és agyunk minden pillanatban hozzáidomult, felnagyítják készenléti állapotunkat és minőségteremtő kötelezettségünket

önmagunkkal, a többségi nemzettel és a világgal szemben.

Tettük ezt akkor is, amikor a Bethlen Gábor-féle intelmek józanságra és toleranciára figyelmeztettek, akkor is, amikor a két világháború közötti időszakban és azt követően egyházi és közösségi vagyunkat diktatórikus kézmozdulattal kisajátította a hatalom, de változatlanul cselekszünk most is - egy decemberi felfordulást követően, a hullámzó, bachi prelűdökre és fűgákra emlékeztető, de kegyetlenül acsarkodó xenofób környezetben is.

Igaz, mindig szem előtt tartva és fűlűnkben csengetve *Reményik Sándor* intelmét: ahogy lehet! Az "ahogy lehet"-tel együtt mondjuk és valljuk mi, mai romániai magyarok: "ahogy kell".

Most, amikor a jeles műltra tekintűnk vissza és fűnylű szemmel lessűk a jűvű kifűrkűszhetetlen titkait, elsűsorban a napi, a mai napi teendűinket, megvalűsításainkat és kudarcainkat kell számba vennűnk. A kűzvetlenebb megűrtés céljából szolgáljon a továbbiakban néhány konkrét adat, melyek kűtforrása "A határon tűli magyarság helyzete" című kiadvány.

1991-ben elfogadott és népszavazással is megerűsített alkotmány szerint Románia nemzetállam, amelynek hivatalos nyelve a román nyelv. Az alkotmány több alapvetű kűsebbségi jogot rűgzít: etnikai identitáshoz való jogot, az anyanyelven való tanulás jogát, a parlamenti kűpviselethez való jogot, az anyanyelv használatának jogát a bírűsági eljárásban.

A kűsebbségi jogoknak azonban a törvényi szabályozás elűgtelensűge vagy hiánya miatt elűgsűges garanciái a gyakorlatban nincsenek. A hatalmi pozícióban lűvű pártok 1991 és 1996 kűzűtt nem tűrekedtek törvényi szabályozásra, fenntartva a kűsebbségi kűrdűs politikai kezelésének lehetűsűgét.

A romániai nemzeti kűsebbsűgek 1991 óta igűnylik a kűsebbségi törvény elfogadását, melynek ez idűig három változata szűletett (a magyar kűsebbsűg politikai kűpviselete, az RMDSZ 1993-ban szűvegtervezetet is nyűjtott be), de egyik sem kerűlt még a parlament asztalára. Ugyanakkor a Romániában hivatalosan elismert egyházak 1990 óta igűnylik a vallásűgyi törvény elfogadását, mely biztosítaná a felekezeti iskolahálózat műkűdtetésűshez való jogot, anyanyelven is. Ennek hiánya a magyarság szempontjából kűlűnűsen hátrányos.

Ezzel szorosan összefűggű kűrdűs az államosított felekezeti ingatlanok űgye. 1992-ben az akkori román kormány 80 ingatlant juttatott vissza az eddig ugyancsak jogfosztott gűrűgkatolikus felekezetnek, a tűrtűnelmi magyar egyházak helyzete ugyanakkor nem mozdult semmit. Csak az 1996-os választások utáni kormányzatok gondoskodtak kűlűn kormányrendeletek bevezetésűvel a kűsebbsűgek kűzűssűgi és egyházi vagyonainak visszaszolgáltatásáról. Ezek értelműben egyházaink és kűzművelűdűsi szervezeteink is több elkobzott ingatlanhoz jutottak vissza, de tűbbnyire csak papíron, mert a mostani tulajdonosok nem adják át ezeket, de olyan is megtűrtűnt, hogy a jelenlegi ellenzűkben lűvű, nacionalista pártok kűlűnbűzű szinteken megtűmadták a kormány határozatait. Ezeket az áldatlan állapotokat mind a civil szűfűra, mind pedig az RMDSZ illetűkesei folyamatosan kezelik.

Szorosan fűzűdik a fentiekhez a romániai és ezen belűl a romániai magyar civil társadalom gyors, cűltudatos fejlűdűse is. 1989 után a nagy hagyományokkal rendelűkezű erdűlyi magyar társadalmi szervezetek űjjáalakultak, számos egyesűlet, alapítvány szűletett.

A romániai magyar alapítványok és egyesűletek bírűságilag bejegyzett száma mostanra

meghaladja a 400-at, tevékenységük kiterjed a hagyományőrzéstől a kultúrán, művészetén, oktatáson, szociális gondozáson keresztül egészen a kutatásig, gazdaságfejlesztésig.

Számtalan regionális vagy helyi érdekeltségű művelődési társaság létesült, elsősorban a városokban. Zavartalan működésük akadálya legtöbbször a megfelelő anyagi eszközök és jól képzett, szakmailag felkészült emberek hiánya. Az anyagi eszközök pótlására helyben általában nincs mód, legtöbbször magyarországi vagy testvérvárosi kapcsolataik révén, valamint pályázatok útján jut támogatáshoz.

Az erdélyi magyar kulturális élet központi helyét az 1995-ben 110-ik évfordulóját ünneplő Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) foglalja el, amely a romániai magyar nemzeti közösség kulturális hálózata.

Önszervező, intézményteremtő tevékenysége átfogja az egész közösséget, célja a romániai magyar közösség kulturális autonómiájának megteremtése. Az erdélyi magyarság tudományos akadémiájának szerepét Romániában az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) kívánja betölteni.

A teljesség igénye nélkül említem a következő önszerveződések:

Anyanyelvapolók Erdélyi Szövetsége, Barabás Miklós Céh, Bolyai Társaság, Civitas Alapítvány, Collégium Transsylvanicum Alapítvány, Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság, Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Korunk Baráti Társaság, Kriza János Néprajzi Társaság, Kulturális Antropológiai Munkacsoport, Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület, Romániai Magyar Gazdák Egyesülete, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Romániai Magyar Könyves Céh, Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Romániai Magyar Zenetársaság, Szatmárnémeti Kölcsey Kör, Szórvány Alapítvány.

Az egyházi intézményrendszer és vallásgyakorlás terén a romániai magyarság lényegében négy vallásfelekezethez tartozik (római katolikus, református, unitárius és zsinatpresbitéri evangélikus).

A nagy hagyományokkal rendelkező magyarajkú izraelita vallási közösség jelenléte ma csupán néhány nagyvárosra (pl. Temesvár, Szatmárnémeti) korlátozódik. A különböző szabadegyházakhoz tartozó magyar hívők száma ezek országos térnyerésével arányosan növekvő tendenciát mutat.

A római katolikus népesség négy erdélyi (Nagyvárad, Szatmár, Temesvár, Gyulafehérvár), illetve a Moldvai, valamint a Bukaresti Egyházmegyéhez tartozik. A gyulafehérvári püspököt 1991 augusztusában II. János Pál pápa érseki rangra emelte. A többi egyházmegye a Bukaresti Érsekséghez tartozik.

A csaknem kivétel nélkül magyar híveket számláló református egyháznak két egyházkerülete van (Nagyvárad, Kolozsvár). A teljesen magyar nemzetiségű unitárius egyház egy püspökséget ölel fel (Kolozsvár), a magyar evangélikus egyháznak ugyancsak Kolozsvár a székhelye.

Becslések szerint a római katolikus egyház magyar nemzetiségű híveinek száma jóval meghaladja a 900 ezret, a református egyházé pedig 800 ezerre tehető, így a romániai magyar nemzetiségű lakosság összlétszámát 1,8-1,9 millióra tartják.

A 89-es fordulatot követően a nyolc magyar püspökség létrehozta az erdélyi magyar püspöki konferenciát. Gondot jelent az új kultusztörvény hiánya, valamint vagyoni jogi helyzetük tisztázása, elsősorban volt ingatlanjaink visszaszerzése. A többszáz ingatlanból csupán húsz egyházi jellegűt nevesített meg kormányhatározat az elmúlt 2 év során.

A kultusztörvény megalkotásában - az elmúlt évek számos konzultációjának és rengeteg beadványának ellenére - nem történt előrelépés. Ennek legfőbb akadály a, hogy az ortodox egyház nemcsak az államvallás, hanem a nemzeti egyház rangját követeli törvényesíteni.

Külön gondolatmenetben kell foglalkoznunk a tömegtájékoztatással és a közművelődéssel.

A Ceausescu-rendszer bukása, a sajtószabadság lehetősége pozitív változásokat eredményezett a romániai, ezen belül a magyar nyelvű tömegkommunikáció szempontjából is. E kétségtelenül pozitív fejlemény ellenére elmondhatjuk, hogy az állami rádiózás és televíziózás keretei között működő magyar nyelvű adások csupán csekély mértékben elégítik ki a magyar nyelvű médiaszükségleteket. A központi magyar nyelvű tévéadás mindössze heti 3 óra, a rádióadás napi egyórás; a területi - kolozsvári, marosvásárhelyi, temesvári - rádiók adása pedig napi néhány óra. A médiák politikai függetlensége relatív, súlyos anyagi nehézségekkel is küzdenek.

Valamelyest pótolják a hiányt a területi, nem állami televízió- és rádióadók (Csíkszereda, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy, Gyergyószentmiklós, Marosvásárhely, Nagyvárad, Szatmár).

A közel 60 magyar nyelvű írott sajtótermék közül csupán néhány részesül állami támogatásban (pl. Korunk, Művelődés, A Hét, Helikon), több szerkesztőséget a kilakoltatás veszélye fenyeget. Életben tartásuk nagy mértékben függ az anyaországi támogatásoktól. A költségvetési támogatások az Illyés Közalapítvány alkuratoriuma mellett működő Sajtószaktestület pályázati rendszerében kerülnek elosztásra, ebből támogatják az újságírók szakképzését is, melyben az állami forma mellett (egyetemi szintű képzés Kolozsváron) megtalálható a magánoktatási forma is (Ady Endre Sajtókollégium, Nagyvárad). Szervezési és szakmai szempontból komoly szerepet játszik a romániai magyar sajtóéletet összefogó Romániai Magyar Újságírók Egyesülete.

A legfontosabb napilapok: Bihari Napló, Hargita Népe, Háromszék, Népújság, Romániai Magyar Szó, Szabadság, Szatmári Friss Újság. A hetilapok közül említést érdemel: Brassói Lapok, Erdélyi Napló, Európai Idő.

Magyar színházak, illetve színházi tagozatok működnek – nehéz anyagi körülmények között - Kolozsváron, Temesváron, Nagyváradon, Szatmárnémetiben és Sepsiszentgyörgyön, az egyetlen magyar opera Kolozsváron található. Nemrégiben önkormányzati támogatással Csíkszeredán és Székelyudvarhelyen is alakultak ilyen társulatok.

A könyvkiadók gazdasági nehézségeik ellenére imponáló teljesítményt nyújtanak, de tény, hogy magyarországi támogatás nélkül nem működhetnének. A közművelődési egyesületek működésének feltételeit is elsősorban magyarországi alapítványi támogatások biztosítják.

A romániai magyarság jellegzetes műemlékeinek védelme, az elkobzott közgyűjtemények visszaszolgáltatása és sok más hasonló kérdés kielégítő megoldását sürgetik a magyar érdekvédelmi szervezetek.

Ezek mind megtalálhatók a Romániai Magyar Demokrata Szövetség programjában, melyet a nemrégiben megtartott csíkszeredai VI. kongresszuson is megerősítettek, de az 1996-os választásokat követő kormányzati szerepvállalásunk alappilléreként is megelevenednek a kormánykoalíciós cselekvési prioritások idevágó, kultúrával foglalkozó fejezetében, mint:

- a Nemzetiségi Kulturális Statutum kidolgozásának kezdeményezése;
- a következő jogszabályok parlament általi elfogadása: Kulturális Tárgyi Örökség Törvénye, Műemlékvédelmi Törvény, Közkönyvtárak Törvénye, Múzeumi Törvény;
- a közpénzek értékorientált felhasználása érdekében a pályázati rendszer rugalmasabbá és hatékonyabbá tétele;
- kormányhatározat kezdeményezése a Kisebbségvédelmi Hivatallal közösen a Kisebbségkutató Intézet létrehozására;
- a Nemzeti Levéltár közszolgálati intézménnyé való alakítása az 1996/16-os törvény módosításával;
- a könyvkiadás támogatására szolgáló alap megfelelő hányadának elkülönítése és önálló pályázati rendszerbe való elosztása, a kisebbségi könyvkiadás támogatása;
- kulturális intézmény létrehozása a csángómagyar kultúra ápolására.

Ami az egyházakat és más közösségeket illeti, a romániai magyar érdekvédelmi szervezet továbbra is nyomatékosan vállalja a közös kormányzást a jelenlegi partnerekkel a következő, bennünket érintő célok elérésének közös támogatásáért és elfogadásáért:

- az Egyházügyi Törvény mielőbbi elfogadása;
- az elkobzott egyházi és más közösségi javak visszaszolgáltatása, az államosított ingatlanokra vonatkozó törvény által előírt különleges jogszabályozások meghozatala által is;
- minden szintű és profilú felekezeti oktatási intézmény létrehozása és ezek állami támogatása;
- azon egyházpolitikai intézkedések támogatása, amelyek a moldvai csángó hitközségek érdekében a magyar nyelvű egyházi szolgálat és misemondás visszaállítását célozzák.

Ezekkel az elvárásokkal, jogos kérésekkel és nyílt homlokkal, emelt fővel várja a romániai magyar nemzeti közösség is az ezredfordulót, mert az újabb évezredben sem fogja soha, senki közülünk megszegni Reményik intését. Ahogy lehet... és ahogy kell. Aki pedig mégis: ám tegye, hisz nem bennünket, önmagát árulja el.

Sebesi Karen Attila

Dr. Gajzágó Aladár

Az Únió születése

"Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részeken a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fenntartatnak, hanem egyszersmind a görög és örménykatolikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek."

A címben szereplő esemény több mint száz éve, 1868 decemberében játszódott le két jeles örmény közreműködésével. Megértése érdekében vissza kell lapozni a törvény születéséhez képest húsz évet Magyarország és Erdély történetében. Fel kell villantani a két hon kérdőjelekkel teli törekvését az együttműködésre.

1848 március 3-a után *Kossuth Lajos* az Ellenzéki Körhöz fordult, hogy az égető kérdéseket folyamodványban terjessze a pozsonyi országgyűléshez. Az köztudott volt, hogy ennek a petíciónak csak akkor lehet sikere, ha azt a fiatal Magyarország hívei támogatják. Március 11-ére elkészült a 12 pont, a radikálisok követelésével, ami merészebb volt az ellenzék elképzelésénél. Az egyik pont az Erdéllyel való uniót követelte: akkor a magyarországi és az erdélyi románok is üdvözölték a forradalmat. A pontokból törvényjavaslatok lettek és a király Pozsonyban április 11-én szentesítette a törvénycikkeket, köztük a VII.-et, amely "*Magyarország és Erdély egyesítéséről*" címmel került a jogszabálygyűjteménybe a következő szöveggel:

"A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesültét, nemzetiség és jogazonosság tökéletes jogalapon követelvén, a két testvérhon érdekeinek a közelebb tartandó országgyűlésen képviselétét pedig a jelen kor eseményei sürgetőleg igényelvén, ezeknek sikeresítésére határozatik:

1. Az erdélyi múlt országgyűlésre meghívva volt kir. hivatalosok a magyarországi főrendi táblán üléssel és szavazattal ruháztatnak föl, ide nem értvén a királyi kormányzók, köv. ítélőtábla tagjait és katonai egyéneket.

2. Erdélyt - a visszakapcsolt részeket ide nem értve - a legközelebbi közös hongyűlésen 69 szavazat illeti.

3. Ezen szavazatok a törvényhatóságok között következőleg osztatnak fel: A kilenc magyar, öt székely és tizenegy szász megyéket, székeket és vidékeket, valamint Kolozsvár, Maros-Vásárhely és Temesvár szabad kir. városokat két-két összesen 56 szavazat - a többi képviselati jogot gyakorló városokat - szám szerint 13-at - egyenként egy-egy szavazat illeti."

"6. A fennebbi rendelkezés mind a királyi hivatalokra, mind a képviselőkre nézve, Erdély hamarabb összehívandó országgyűlésének megegyezéséből feltételeztetik, s csak is közelebbi magyar hongyűlésre terjed, azontúl az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése, azon egyesült törvényszék feladata lenne. "

A magyar szabadságharc eseményei Erdélyben is éreztették hatásukat.

Ezt bizonyítja, hogy már 1848. március 20-án követelte az ottani ellenzék az unió kimondását Magyarországgal, valamint az országgyűlés összehívását. Kolozsváron március 21-én kezdődött a mozgalom, s gyorsan az országra kiterjedő követeléssé vált. Április 8-án Kolozsvárra érkezett és másnap a kormányzéknel megjelent az a székely bizottság, amely az anyaországgal való "visszaegyesülést", uniót követelte. *Gróf Teleki József* kormányzó élt a kapcsolódó hitlevélben biztosított jogával és május 29-ére összehívta a kolozsvári országgyűlést (ezt a kormányzói elhatározást május 5-én kelt királyi leirat jóváhagyta.) Az országgyűlés teljhatalmú királyi biztosa *báró Puchner Antal* valóságos belső titkos tanácsos volt, akit a legnagyobb kitüntetésekkel illettek és az Erdélyi Nagyfejedelemség hadparancsnoki tisztét is betöltötte.

Az országgyűlés, amelyben három román képviselő is részt vett, május 30-án harmadik napirendi pontként tárgyalta a Magyarországgal való egyesülési követelést. A városháza előtt ünnepi forgolódás, zsvaj volt és "Éljen az unió!"-t kiáltott a nép. Kívánságukra *Ioan de Lemény* görög katolikus püspök és *Schmidt Konrád* szebeni követ lement a tomboló néphez. A tömeg az oláh és a szász nemzet nevében a magyar nép üdvözléséért köszönetét fejezte ki. A püspök különös

egyességre, a haza és a király iránti hűségre hívta fel a megjelenteket. "Éljenek az oláhok!, éljenek a szászok!" - rivalgás közepette és diadalmenetben kísérték vissza a üdvözlőket a terembe. Még aznap báró Wesselényi Miklós indítványára, rövid vita után a brassói és a nagyszebeni követek éljenzése közt az egyesülésről egyhangúan döntöttek és a kormányzó kihirdette az uniót. Erdély akkori hangulatára mi sem jellemzőbb, mint az "Unió, vagy halál" jelszó hangoztatása. Így került Erdély a felelős magyar kormány igazgatása alá.

A XIX. századi erdélyi magyar reformpolitikusok Magyarországon keresték a támaszt; központi követelésük lett Erdélynek Magyarországgal való uniója, amit az 1848-as forradalom szülöttjének tekinthetünk.

Ha már megismertük a magyar uniós jogszabályt, ildomos az erdélyivel is megismerkednünk: ez az erdélyi 1848. I. törvény-cikkely, Magyarország és Erdély egyé alakulásáról.

"A magyarországi törvényhozásnak a hönegység tárgyában folyó 1848-dik évben behozott VII. törvénycikkelyét Erdélyország hű rokonérzettel fogadván, Erdélynek Magyarhonnal egyé alakulásáról, a *pragmatica sanctio*ban szentesített birodalmi kapcsolatban épségben tartása mellett - és teljes kiterjedésében magáévá tévén - ennek következtében, valamint a Magyarhonnban minden lakosok jogegyenlősége kimondva életbe lépve van, ugyanazon módon itt is, a hazának minden lakosaira nézve nemzet-, nyelv és valláskülönbségek nélkül, örök és változtathatatlan elvül elismertetik, és az ezzel ellenkező eddigi törvények ezennel eltöröltetteknek nyilvánítatnak.

1.§. A képviseleti joggal bíró erdélyi városok száma Kolozsvár, Marosvásárhely és Gyulafehérvár városokon kívül tizenöt, s ezek közül is kettő, t. i. Szamosújvár és Erzsébetváros szintén szabad királyi város lévén, az említett VII. törvény 3. §-ába csúsztott számításbeli vétség helyrehozásával, az ugyanott kimondott vezéreszméhez képest az erdélyi szavazatok száma nem 69, hanem 73.

2. §. Királyi kormányzó g. Teleki József, ennek meg nem jelenése esetében országos br. Kemény Ferencz elnökle alatt Toroczkay Miklós gróf főispán, Balácsi József, főkirálybíró, Lemény János, fogarasi püspök, id. Bethlen János gróf királyi hivatalos, Jósika Miklós báró királyi hivatalos, Teleki Domokos báró királyi hivatalos, Horváth István királyi hivatalos, Kemény Dénes báró, követ, Zeyk József követ, Wéér Farkas követ, ifj. Bethlen János gróf, követ, Pálfi János követ, Mikó Mihály követ, Berde Mózes követ, Schmidt Konrád követ, Goosz Károly követ, Roth Illés követ, Lőw Vilmos követ, Wesselényi Miklós báró, követ, Szász Károly követ, Teleki László gróf, követ, Demeter József követ, Hankó Dániel követ, Bohéczel Sándor követ. Saguna András görög n.e. püspök, és Debreczeni Márton, kincstári tanácsos személyeikben egy országos bizottmány neveztetik ki, mely bizottmány a teljes egyéalakulás részletei iránt a magyar minisztériumot fel fogja világosítani, Erdély érdekének a Magyarországba illesztésén közremunkálni, és a közelebbi közös hongyülésre a minisztérium által e tárgyban előterjesztendő törvényjavaslatokra anyagot nyújtani."

A törvényjavaslat szentesítésének körülménye rendkívül érdekes, miután a felelős kormányt kérték fel, hogy V. Ferdinánd "Császári és Apostoli Felségnek, Erdély nagyfejedelmének, Székelyek Ispánjának, legkegyelmesebb Urunknak" juttassák el szentesítésre.

A Buda-Pest 1848. június 14-i keltezésű válaszból kiderül, hogy a törvényjavaslattal a magyar miniszterelnök sietett Innsbruchba V. Ferdinándhoz szentesítés végett, ami június 10-én történt meg. Az említett válaszlevelet gróf Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Szemere Bertalan, Mészáros

Lázár hadügyminiszter, gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos, Klauzál Gábor, báró Eötvös József írta alá Erdély országosan egybesereglett Karainak és Rendeinek címezve.

Illő a válaszlevél részleteivel nemcsak tartalma, hanem stílusa miatt is megismerkedni:

„Erdélynek Magyarországgal egyesülése forró örömmel tölté lelkünket. Boldogítóbb és egyúttal fontosabb eseménynek híre nem juthatott hozzánk. Meg voltunk lepetve nem az örömnél véletlenségétől - mert mi teljes hittel reméltük a két testvér nemzet eggyé ölelkezését - , de meg voltunk lepetve azon büszke öntudat nagyságától, hogy egyesülten, e hazát többé sem ármány, sem erőszak nem leend megdönteni képes."

„Az unió e nemzeti testvérségnek újabb, nyilvános elismerése Európa színe előtt. Amit a vér egyesített, ezredéves közös történet örömei és fájdalmai szentesítettek, - azt ma örökké megtartandónak nyíltan bevalljuk a világ előtt." „Ez legyen az első és legszebb gyümölcse háromszázados elszakadásunk utáni testvéri egyesülésünknek."

Magyarország és Erdély uniója tisztavirág életű volt. Kimondása, kinyilvánítása évtizedek óta csak történelmi fogalom. Már 1849. október 20-án az életbe lépő haynauai "Ideiglenes közigazgatási szervezet és végrehajtási utasítás" elválasztotta Magyarországot Erdélytől. A szabadságharc leverése után Erdélyt a Habsburg hatalom tartományaként kezelte. Az 1860. október 20-án megjelent császári rendelet, az „Októberi diploma” szintén nem engedélyezte a 48-as törvények életbe lépését, így az Erdéllyel való uniót sem. Román részről pedig egyenesen unióellenes hangulat bontakozott ki, Nagyszebenben az 1861 elején megendezett nemzetiségi kongresszuson tiltakoztak az egyesülés ellen, január 31-ével az ugyancsak Nagyszebenben tartott tanácskozáson a szászok, majd májusban a balázsfalvi gyűlésen ismét a románok léptek fel az unió ellen és román nemzetgyűlés összehívását sürgették.

Csak az 1865. november 19-ére összehívott kolozsvári országgyűlés foglalt állást a Magyarország és Erdély uniójával, egyesülésével kapcsolatban. Még követeket is küldött Pestre. Az országgyűlésen - amelyet a románok jogtalannak neveztek és az 1863-as nagyszebeni országgyűlés folytatását kívánták, a szászok pedig ingadoztak - 190 királyi hivatalos és 100 küldött (képviselő) volt jelen.

Az országgyűlés II. országos ülését 1865. november 20-án tartotta. Báró Kemény Ferenc elnök méltatta az 1848-as eredményeket, többek között: Erdély egyesülése a nagyobb honnal, Magyarországgal, melynek földjét őseink közös erővel szerezték, s melytől nem önkéntes akarat szakította el hazánkat. Méltatta az uralkodó gondoskodását, mert az 1848. I. törvény körül felmerült aggodalmak újabb megvizsgálását tartotta szükségesnek, ami az országgyűlésnek egyetlen tárgyát jelentette. „Azon szerencsétlen események, amelyek a bezárt hongyűlést *(1848-ra gondolva - a szerző megj.)* nyomban követték, melyeknek szomorú emlékét gyászlapokra fogja följegyezni a hazai történelem, s melyeknek következtében hazánknak minden törvényesen fennálló jogai kétségbe vonattak, a két hon egyesülésének is további fejlődését meggátolták..." hangoztatta.

Az országgyűlés teljhatalmú királyi biztosa Folloit Crennelville Lajos gróf, császári, királyi altábornok, valóságos belső titkos tanácsos volt, aki a királyi leiratot átadta báró Kemény Ferencnek, amit magyarul, németül és románul olvastak fel. Ezt követte az országgyűlés elnökének beszéde, amely után az elnök kinevezte azokat a személyeket, akik a beadott

megbízóleveleket megvizsgálják. *Gajzágó Salamon* szamosújvári képviselő is tagja lett a 28 tagú bizottságnak, amelyet e tevékenységre felkértek. Az elnöki teendőt báró Jósika Lajos császári és királyi kamarás, Kolozs megye főispánja látta el.

(folytatjuk)

Kérjük Olvasóinkat, írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő - témákban.

Szeretnénk, ha az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzete*ket Önök írják!

Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják a közlést.

Olvasóink ezen a helyen hónapokon át találkoztak a Dél-Erdélyi körutazásra felhívó tájékoztatóval - miután lapunk augusztusi számának megjelenésekor a résztvevők már csomagolnak, illő, hogy az EÖGYKE közösségének kedves újságíró-tagjától, az utazásra készülő Dávid Józseftől a "készülődő" verset közöljük:

Megyünk

Várjatok, Testvérek!
Hozzatok készülünk.
Egy egész hétig majd
Szép Erdélyben leszünk.

Rokonlátogatás,
S mélységes tisztelet,
A negyvennyolcas hősök
Szent emlékeinek.

Gyulafehérváron,
A Székesegyházban
Fohászkodunk értük,
Örmény-zsolozsmásan.

Mert örménymagyarok,
Jó szívvel veletek,
Védeni-óvni kell
A közös gyökeret...

A mi hazánk magyar,
A tietek román...
De az a Nap süt ránk,
Mint fent, a Hargitán...

Hát legyen békesség,
Népek közt szeretet.
E jelszó lüktesse
Érző szíveinket.

Részlet a HVG c. hetilap 1999 június 12-i számából az örményországi választásokról:

„Fölényes győzelmet aratott az Örményországban május 30-án megtartott parlamenti választásokon az örmény kommunista párt 1974 és 1987 közötti első titkára, Karen Demircsjan és a karabahi háborúban múlhatatlan érdemeket szerzett védelmi miniszter, Vazgen Szarkisjan által vezetett Egység nevű választási blokk.”

"A választásokat beárnyékolta, hogy állítólag a központi választási bizottság számítógépes rendszerének meghibásodása miatt több tízezer választásra jogosult polgár nem került fel a névjegyzékbe, s ezért sokuk nem tudta leadni szavazatát. A részvétel így is meghaladta az 50 százalékot, ám a voksolásra érkezett EBESZ-ellenőrök jelentésükben komoly kifogásokra hívták fel a figyelmet. A névjegyzékek pontatlansága mellett hiányosságokat tártak fel a választási bizottságok működésében és számos technikai hibát a szavazás lebonyolításában. Mindezen okok miatt a választás nem felelt meg az EBESZ normáinak..."

"A miniszterelnöki poszt ellátásában rejlő politikai kockázatokat jelzi a minapi választás eredménye is, hiszen szakértők szerint az Egység sikere elsősorban Demircsjan személyének köszönhető, márpedig az egykori kommunista pártvezető népszerűsége nagymértékben a szovjet éra, az akkori létbiztonság iránt érzett tömeges nosztalgiát tükrözi."

A szobor zárványa...

avagy: ki volt Jusztina?

Ünnepelünk... Másfél évszázada élte meg a magyarság a csodás forradalmat és szabadságharcot... Szobrokat öntöttünk, ám az öntött bronzba néha zárvány kerül. Nézzünk időnként önmagunkba is; vajon, az a bizonyos "zárvány" egy szoborban van-e, vagy bennünk, a mi tévképzeteinkben rejlik?

"- Én tudom, hogy ki volt Jusztina, de sok író tévesen emlékezik meg róla. Itt van például *Dávid Antalnak* a regénye: *Háromszék nem alkuszik*. Ebben úgy beszél Jusztináról, mint egy román nőről, s még románul is beszélgeti!"

(*Magyar Nemzet*, 1999 július 3., szombat - Kő András interjúja Gábor Áron dédunokaöccsével, dr. Gábor Lászlóval "*Ágyúkeresés és családja*" címen.)

Felháborító, hogy még az ágyúöntő kapcsolatát is az elrománosítás veszélye fenyegeti...?

A "Háromszék nem alkuszik" című történelmi regény 1973-ban jelent meg, A szerző (és a kiadó gerinces tagjai) sokat "nyeltek"... eleve a cím miatt! Acél elvtárs fénykorában könyvcímekben jelent meg a "szalonképtelen" Háromszék...! (Rádásul "nem alkuszik"... a "legvidámabb barakkban", ahol gondosan ügyeltek arra, hogy semmi közük se legyen valami háromszékekhez, hiszen az nem felel meg a KB és az áldott emléké Ceaurescu pajtás elvárásainak.)

Milyen regény ez? Rövid idézet a könyvből, két brassói legény párbeszédéből:

"...Tudod-e te, hogy nem csak Coronnen, Hermannstadt és a többi szász város létezik, hanem mezők, erdőségek, városok, ahol mind erdélyiek laknak!

- A magyarok gyűlölnék minket.

- A fenét! Csak nem ismernek. De ismerhetnek-e, ha mi hatszáz év óta bezárkóztunk, nem álltunk velük szóba, s ha éppen alkudoztunk velük, soha egy barátságos hang nem jött ki a szánkon? Belészerettünk a saját komolyságunkba, a különállásunkba, hogy mi valóságos városállam vagyunk, mint régen Athén.

- Én nem szeretem a magyarokat. S a székelyek azoknál is rosszabbak. Vadak.

- Mert rossz sorsuk volt. Azok a Báthoriak, akiknek Brassó nem nyitott kaput jószántából, megtizedelték a székelyt. Akasztottak, kerékbe törtek! /.../A nagyuruk eltanulták a jobbágytartást, pedig azelőtt Erdélyben nem ismerték az effélét. De a székely most minden nációt megvéd. Erre esküdött.

- A románokat.

- És minket. Mi is erdélyi nemzet vagyunk. Az a kérdés, az akarunk-e maradni."

(Dávid Antal: Háromszék nem alkuszik - 184-185 oldal.)

A szerző a szülőföld iránti hódolat és tisztelet okán **igazi, történelmi regényt** írt. (Ma már nehéz hozzájutni, hiszen azóta sem adták ki.) Nem azt mondja el, amit belénksulykoltak, hanem a mindenkori ember küzdelmét. Hitte és hirdette, hogy az emberek alakítani tudják saját életüket, képesek közösségben gondolkodni - és a közösség nem antropológiai, vagy származási kategória. A valódi közösség **emberek** közössége. ("De ki az én felebarátom?" - Lukács 10,29 és a továbbiak.) Tette mindezt úgy, hogy megélt joga volt hozzá: nemcsak azért, mert szülőháza a Turóczi Mózes-féle rézöntő műhely telekszomszédjában állt, hanem azért is, mert a kisebbségi létet, a romániai többségi nemzet részéről kapott keserűséget a saját bőrén megélte.

A "*Háromszék nem alkuszik*" című regénynek nincs főszereplője. A szerző a történelem bearanyozása helyett a működő erdélyi demokráciát mutatta meg, amely nem politikai szlogen, hanem **gondolkodásmód, egymás iránti** viszony, amelyet ő személyesen a 30-as évek végén az erdélyi gondolkodásmódban, majd 1956 budapesti utcáin megélt. A regény főszereplője Háromszék **népe**, a "MINDENKI" nevű főszereplő.

Az ott élő többféle nemzetiség és vallás. A kicsi és a nagy, a szőke és a kopasz - miközben a gyenge erőssé válik és az erős becsülettel meghajlik az erőssé váló gyengék előtt.

A regény megjelenése körüli időkben a szerző és Gábor Laci bácsi sokat beszélgetett, vitatkozott a Gábor Áron alakja körüli kérdésekről. (Ezt említi is az interjúalany.) A magyar történetírás dokumentáltan tudja, hogy az ágyúöntő élettársa Jusztina, román nő. Gábor László úr azt mondja, Keresztes Jusztinának hívták, de más Keresztesektől megkülönböztetendő, Bereckben a "...Velcsuj nevet kapta. Merthogy a székelyeknek az is szokásuk volt, hogy ragadványneveket adtak az embereknek."

Bizony, a székelyeknek ilyen szokásuk volt. Ragadványneveket adtak, mint minden más nép. De mi a ragadványnev? Vajon a "magyar" Jusztinát miért jelölték volna a román Velcsuj ragadványnevével?

Vágjunk elébe a kínálkozó kérdésnek: kire vet árnyat Jusztina román volta? Vethet-e árnyat

valakire? (Akár egy Gábor Áron-rokonra?) Ha igen, akkor szomorúak lehetünk. Mert akkor ismét "vérség"-ről, jobb és gyengébb fajokról kellene beszélni - Isten őrizz!

Érdektelen volna az egész, de... abban az egy-másfél évben éppen az volt a csodálatos - és a mindenkori elnyomó számára halálosan veszélyes! - hogy nemre, korra, vallásra, nyelvre, származásra való tekintet nélkül fogtak össze az emberek! Háromszék önvédelmi harca 1848-49-ben nem a magyarság (székelység) harca idegen elemek ellen, hanem tisztességre törekvő emberek harca a **birodalmi aljasság** ellen. Ezért szebb és tisztább, semhogy "nemzeti-faji" kérdéssé pocskoljuk... Avagy: a német, osztrák, szerb, örmény, sváb származású aradi vértanúk, a lengyel hadvezérek - mindazok, akikre oly sokszor hivatkozunk szívesen és joggal nem ugyanezt bizonyítják? Az erdélyi és magyarországi gondolatot, a népek, kultúrák, vallások együttélését, annak a régióknak példáját, ahol 1568-ban (a tordai országgyűlésen) Európában először törvényesítik a vallásszabadságot!

Amelynek egyenes következménye az 1848-as magyar országgyűlés XX. törvénycikke...

És még egy "ha"...

Gábor Áron alakja **az, ami**. Józan ésszel vitatná-e valaki zsenialitását és hősiességét? A sokszínű magyarság szívében rendületlenül ott áll Gábor Áron szobra. De ha a szívünk, a gondolatunk válik bronzza családfakutatás közben, akkor marad a felebaráti szeretet helyett "csak zengő érc és pengő cimbalom"...! (lásd: Pál I. levele a korintusiakhoz, 13. fejezet).

Úgy gondolom, ha román nő volt Jusztina (és miért is ne lett volna az?), attól Gábor Áron nemhogy "kisebb", de inkább "nagyobb"!

Vagyis: a 150 éve ágyúgolyótól hősi halált halt ágyúöntő őszintén és tisztességgel szeretett egy román nőt. Talán erősebb az ágyúöntő szobra annál, semhogy "szín-fajság" miatt elolvadjon.

Ágyúöntésként Dávid Antal Iván messzeszóló ágyút öntött 1973-as kiadású regényében: szavakból. (Pedig élete során bőven kapott ő is ízelítőt az erdélyi, nem igazán "édes" kisebbségi sorsból, a megkülönböztetésből...)

"- Áron! Ne menjen, Áron! - sikolt az asszony, de a hangja elvész a lármában. A szava nem éri utol, csak a pillantása. Látja, hogy a ló felágaskodik, majd a földre veti magát. Áron messzire repül a bokrok köré. Sikoltani akar, de szájára tapasztja a kezét. Aztán lassan odamegy, mint akinek mindegy. Az állat feláll és kapál, kapkodja a fejét.

- Megadatott - szól, amikor megtalálja a férfit. Az ágyúgolyó vállból kitepte a bal karját. Ahol a szíve lehetett, most lucskos, véres hústömeg.

Letérdel és az arcát cirógatja.

- Látod, sohasem akartál pihenni. Most gyere, aludj!

Leül, s ölébe fekteti a halott fejét.

- Ne gondolj többet Háromszékkal! Most már csak reám gondolj... jaj, Áron!

Más nem ér rá megsiratni, mert az ellenség siet. Gyorsan eltemetik, mennek a szomszéd falut védeni. Délután kozák lovak tapodják meg a sírját."

(Dávid Antal: *Háromszék nem alkuszik* - 400. oldal)

Egy kép: a (román) **Madonna** ölébe veszi a dúló hatalom által megölt (magyar) **Fiút** és siratja. A képzőművészetben ennek az alakzatnak a neve: **Pieta**.

dcs

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a,

Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta,

fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba,

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401